Kmetijske in rokodelske Novice.

Na svitlobo dane od c. k. krajnske kmetijske družbe.

Tečaj **VI.** *V srédo 19. maliga serpana 1848.* List **29.**

Znamnja dežjá.

(Legenda.)

Gospod in sveti Peter sta
O hudi suši potvala,
Pekoče sonce je sijalo,
Ker dolgo časa ni dežvalo.

O govorici téj in téj
Koračita počas napréj,
Kar jima mož gredé po poti
Priletin, star že pride proti.

»Je vroče, stari mož! vam kaj?«
Ga vpraša sveti Peter zdaj,
»»Se vé de«« — starček urno pravi
In te besede še pristavi:

»»Zares vročina huda je,
Pa menim, kmalo dež pojdè,
Že vidil černiga po cesti
Sim davi zgodej polža lesti.««

Gospod pa mu odgovorí:
»»Mož! vaša véra prava ni,
Nebó za tega voljo dalo
Dežjá ne bode vam še kmalo««. —

Naprej grestà; in drugi dan
Popotvata na drugo stran
Sijalo sonce je pekoče,
Ko včerej, spet bilò je vroče.

O govorici téj in téj
Koračita počas napréj,
Kar jima mož gredé po poti
Priletin star že pride proti.

»Je vroče, stari mož! vam kaj?«
Ga vpraša sveti Peter zdaj
»»Se vé de«« — starček urno pravi
In te besede še pristavi:

»»Zarés vročina huda je,
Pa menim, kmalo dež pojdè;
Že v kadi zjutrej je berbralo
Ko pervo sonce je zasjalo««.

Gospod pa mu odgovorí:
»»Mož vaša véra prava ni,
Nebó za tega voljo dalo
Dežjá ne bode vam še kmalo««. —

Naprej grestà; in drugi dan
Popotvata na drugo stran,
Sijalo sonce je pekoče,
Ko včerej, spet bilò je vroče.

O govorici téj in téj
Koračita počas naprej
Kar jima mož gredé po poti
Priletin, star že pride proti.

»Je vroče, stari mož! vam kaj«?
Ga vpraša sveti Peter zdaj,
»»Se vé de«« — naglo starček pravi,
In te besede še pristavi:

»»Zares vročina huda je,
Pa menim, kmalo dež pojdè,
Pod streho moja se viseča
Zaperla neža *) je bodeča.««

Gospod pa mu odgovorí:
»»Mož! vaša véra prava ni,
Nebó za tega voljo dalo
Dežjá ne bode vam še kmalo««. —

Naprej grestà; in drugi dan
Popotvata na drugo stran,
Sijalo sonce je pekoče,
Ko včeraj, spet bilò je vroče.

O govorici téj in téj
Koračita počas naprej,
Kar jima mož gredé po poti
Priletin, star že pride proti.

Kakor je vprašal une pred
Ga vpraša sveti Peter spet,
»»Se vé de«« — zopet letá pravi
In te besede še pristavi:

»»Zares vročina huda je,
Po dežji zéva skorej vse,
Pa scj pomaga Bog u sili,
Ter kmalo dež nam dal bo mili.««

Gospod pa mu odgovorí:
»»Mož! pravo véro imate vi,
O kratkim dež na polje pride,
Ki tù v okolici se snide««.

Odideta naprej od tod;
Zgodí se, kar je djal Gospod,
Nebó in sonce megla skrije,
Z oblakov kmalo dež se vlije. —

Učiš se, človek! iz tegá,
De vervati gré le v Bogá,
In de verjeti v prazne vraže
Nam poti prave pač ne kaže.

M. Valjavec.

*) Neža, ternjato zelše, einfache Eberwurz, carlina acaulis.

Zmota zastran zelene kave.

(Dalje.)

Če se je ta zmota po nesreči med ljudí zaplodila, se je bodo pa tudi zopet znebili, če le lastnosti kave umno pomislijo in opravilo poznajo, kako se kava zelena naredí.

Farba ni nikakor razsodno znamnje lastnosti in dobrote kave, in v tergovini se je clo malo najde, de bi sama na sebi, zelena bila. Iz Arabije in Abisinije (v Afriki), kjer je njeni pravi dom, so kavo povsod zasadili, tedej raste zdaj po vsih krajih svetá, v Asíi, Afriki, v zahodni Indíi ali Ameriki in po njih otokih takó delječ proti severju, dokler po potrebni, svoji natori pristojni gorkoti in po druzih podnebnih okoljšinah dozoríti zamore. Samo v Evropi, v našim delu svetá, ne raste.

Brezštevilne so njene baže, različne po deželah in krajih, kjer raste. Pa vender se v tergovini le tri poglavitne baže razločijo. 1. Arabška ali levantinska kava. 2. Južno-Indovska, in 3. Zahodno-Indovska ali Amerikanska kava. Zernje levantinske kave je nar manjši in po primeri proti drugi nar bolj tamne farbe, pa nikakor zelene; tista kava, ki nam iz Moke v Arabíi pride, je nar imenitniši, če se ravno njeno rujavočernkasto, večidel še v svojih mešičkih zavito zernje, na videz malo priporočuje. Indovska kava, to je tista, ki v južni Indíi in na nje otokih raste,

ima veliko in rumenkasto, iz otoka Java pa bledo, skorej belo zernje. — Amerikanska kava ima zernje srednje velikosti, sploh zelénkaste farbe; pa boljši baže se tudi na rumenkasto veržejo, kakor kava iz Martinika, ki ima okrogljato sivo, in nektere braziljanske baže, ki imajo tamno-rumenkasto zernje. Že iz tega vidimo, de zelena kava se le v Ameriki dobiva, pa še manj kakor jo tam zelene doraste, je do nas pride zató, ker se farba spremení. Višnjevo-sivo zernje Martiniške kave kmalo obledí, in zelene farbe zarumenijo. Iz Amerike v Evropo mora kava celo grozno široko morje (Ocean) in do Tersta še tudi veči del sreddežel-skiga morja v brodu preplavati. Na takó dolgi poti pa zrak, kislic iz podnebja, solnate soparce in morska voda farbi in pa tudi notranji dobroti kave kar velike premembe načinijo; posebno zelena farba vsa obledí ali zarumení tiste kavè, ki je berž po dozorenji v bačvah (sodih) dobro natlačena poslana bila.

Vse to spričuje, de zelene kave clo malo do nas pride, in de je prazna véra, zeleno kavo nar boljši ceniti in po štacunah le po zeleni kavi popraševati. Če pa vender ljudjé le zeleno kavo imeti hočejo, kaj je storiti kupcam in tergovcam? Prisiljeni so, kavi toliko poželjeno zeleno farbo načiniti. Kakó se pa to naredí? Naredí se tako le, de Vi zeleno kavo kupovaje in vživaje si svoje zdravje podkopujete in po verhi pa še denar tratite.

Kavo farbati se rabijo tri rečí. Pervič indiga, ktere v prah stolčene na vsako vreče eno dobro pest denejo. Indiga je izlečik nekih rastljin, ktere stran drugih obstojnih delov višnjevo farbo v sebi imajo; posebno dobra za to je rastljina, tudi indiga imenovana. Listje (pirje) takih rastljin v vodi močijo, dokler voda farbo izleče, ktera na dno pade in se po odcejeni vodi v kosčkih posuší. Pervíni take farbe sta neki gnjilic (Stickstoff) s kislicam, kteriga iz vode in podnebja na se vleče, kemijsko zedinjena. Pa ima še druzih obstojnih delov v sebi; nar lepši tergovska indiga ima še v sebi nekoliko kislo rumenine, smole, apna in železokislíne. Po mnogim namenu v rokodelsko ali obertniško porabo morajo indigo še svojih ptujih obstojnih delov po kemijško očistiti; pa za farbanje kave se tudi nar slabši indiga rabi. — Drugo reč tergovci za skrivnost imajo in se od njih lahko ne zvé. To je železo z žeplokislíno zedinjeno ali zeleni vitrijol. Od tega med indigo na vreče za eno žlico denejo, zató de se obstojni deli indige ločijo, de se višnjeva farba na zelénkasto spremení in se zernja bolj stanovitno prime; zakaj če bi samo indigo rabili, bi farba le višnjeva (plava) bila in bi se lahko od zernja odergnila. - Tretja reč je v prah stolčeno oglje, in ga pride kmalo v začetku ali pa pozneje tudi ena pest na vsako vreče. To storí, de se zernje še bolj ogladi in pa de zelena farba svitla ne ostane, temuč medla ali tamno zelena pride. Obstojni deli indige in vitrijola se po suhi poti težko ločijo in zedinijo; pa verlo mahanje in zibanje kave v vrečih storí, de se vse skup sogreje, in se vender nekej farbe loči in zernja prime, tako de vsako zerno kave s tanjko tanjko kožico zelénkaste farbe prevleče. Ker so pa vsi obstojni deli indige in vitrijola sklijoči, žgeči in razjedljivi ter strupeni, tudi vsako zerno farbane kave strupeno kožico dobí. Pravijo sicer, de se zelena kožica per žganji kave sožgè in v prah razpade, ter človeku, kteri farbano kavo vživa, nič ne škodje. Pa to ni ravno takó razjasnjena resnica. Znano nam je, de se sirova kava že samo od močnih dišav, če jim je blizo, spridi; posebno amerikanska kava, ki ima bolj mehko zernje od levantinske ali indovske, je spridenju močno podveržena, zató dostikrat kava, ki jo iz Amerike pošiljajo, od ruma, siroviga sladkora, popra, žbic, in druzih dišav, ktere so ž njo v brodi naložene bile, zopern duh in skliječi slad dobiva. Tudi tergovci kavo v svojih založnicah od dišav in kislin dalječ proč spravljeno deržé, de se jim ne spridi. Če tedaj kava, brez de bi se jih tišala, le blizo nekterih rečí leží, zopern slad dobiva, kolikanj več morajo rečí, s kterimi jo dergnejo in gulijo, njeno notranjo lastnost otrovati? Znano je tudi vsaki gospodinji, de perva stopnja žganja kave je ta, de zernje od vročíne nekej oljnate mokrote iz sebe spustí, komur pravijo, de se poti; s to mokroto zedinjena se pa zelena farbna kožica še le bolj zerna prime, namesti de bi se odrušila. Zeleno farbana kava tedaj ne more nikakor zdrava biti.

(Konec sledí.)

Oglas iz močirja.

(Konec.)

Zdej, predragi bravec! pa pojdi z menoj še enkrat na močír, in poglej strelca (jagra) s psam — kako skačeta včasih po njivah, kjer visoko žito stojí alí drugi sadeži rastejo, z velikim trudam vsejani — zavoljo ene prepelíce dostikrat toliko pohodita in potaptata, de se Bogú usmili! Nej pa tak strelec na močirjí kakiga kmeta ali pa tudi kakiga druziga človeka, ki ni v strelsko družbo zapisan, zapazi, gorjé mu! In ravno taka je z lovam (jago) po druzih gojzdih. Ali se je tedej čuditi, de iz tacih prepírov dostikrat hudo sovraštvo postane?

Dobro sicer vémo, de strelci (jagri) niso ravno vsiga tega krivi, ker si oni take lovske pravíce — dostikrat dragó — kupijo, pa dozdanja lovska postava ni bila pravična, in ta se mora zdej po novi postavi odpraviti. Kér žival kmetu škodo dela in zajic njegove drevesa gloje, nej ima tudi on pravíco, na svoji zemlji streljati. Gospodje nej pa nikar ne mislijo, de bojo za tega voljo ob lovsko veselje prišli, ker jim bojo kmetje radi lov prepustili, če jim bojo vsako léto kej za-nj plačevali. Tako se bosta kmet in gospod tudi v ti reči sprijaznila, in kmet si bo gospodam postreči prizadeval.

Pa bi utegnil kdo rêči: „Potem bojo pa kmetje vso žival postrelili.“ Nikar, gospodje, tega ne mislite — še morebiti več je boste vlovili, kakor dosihmal! Kaj mislite, de vaši sedanji borštnarji niso takó prebrisani, de bi bolj na svoj dobiček in na svojo mošnjo ne gledali, kakor na vašo kuhnjo! Kajžarji — vaši borštnarji — so izurjeni strelci, in strelajo skrivej, kar le morejo. Takó pridejo vlastniki lova ob veliko živali.

Lahko bi še več od tega govoril — pa naj bo to dovelj! Naši častitljivi poslanci na Dunaji pa nej se tudi za tó potegnejo, de se bo tudi lovska pravica (Jagdrecht) po pravici poravnala! *) To je glas iz močirja.

*) De se bojo dozdanje lovske pravíce po postavah nove vladíje spremenile, je gotovo; kakó se bo ta reč poravnala, bo — kakor v desetíni, tlaki i. t. d. — deržavni zbor razsodil. Do tistihmal veljajo pa stare postave. Potem pa nej bo skerb kmetov in vsih druzih gospôskih posestnikov, de se ne bo žival streljala, kakor bi komú v glavo padlo, sicer sčasama ne bojo ne oní, ne mestniki zajca več vidili, kakor iz Hrovaškiga slišimo, kjer že skorej ni zajca več. Ako bi se vsaki čas žival streljala, bi se postrelila tudi bréja žival, in tako se bo kmalo vès zarod pokončal. Nej tedej umni kmetje ta opomin dobro prevdarijo, in nej se, kadar bo nova postava poterjena, združijo cele soséske, de ne bo vsak pastir po svoji volji streljal, ker jim bojo potem mestni strelci radi vsako léto primerno plačilo za lov odrajtovali. Takó bojo kmetje dobiček, mestniki pa veselje iméli — zárod žival se bo pa ohranil.

Vredništvo.

Bog daj, de bi se kmalo vse lepo poravnalo, in de bi edinost, prijaznost, mir in sprava povsod kmalo kraljevala!

Matjaž iz močirja.

Spomín na Koroško Bélo in njeno kislo vodo.

Med visoke goré, ki Krajnsko od Koroškiga ločijo, je posadil nebeški Stvarnik prijazno dolinico, v kteri Koroška Bela leží. Tù izvirajo, komej 20 stopinj saksebi, štirje studenci kisle vode (Sauerbrunnen), ktera ima, naj jo piješ ali naj se v nji koplješ, neizrečeno veliko zdravilno moč v sebi. Veliko tavžent ljudí, na tem mestu ozdravljenih, hvali Bogá in prepéva slavo kisle vode Koroške Bele!

Kemikarji, preiskavši obstojne dele kisle vode, so nam dali na znanje, de je ona silno bogata mnozih solí in gázov, ki nam jih kisli in rezni okus, in v nos bodeči duh naznanita. Zdravniki iz večlétnih skušinj prepričani, pa so poterdili kar so kemikarji našli.

Veliko zdravilno moč Belške kisle vode pa povikša še čisti zrak tega kraja, bistra zdrava voda in natorna lepôta tihe dolínice, kjer rajski mir kraljuje, ki je oslabljenimu truplu toliko krepčalo!

Kterim bolnikam pa pomaga kisla voda, ki izvira iz tukajšnih studencov? — — Z eno besedo: vsim tistim, ki so oslabéli po dolzih boleznih ali po dolgim terpljenji, naj bojo možkiga ali ženskiga spôla — ki so po eni ali drugi poti veliko kervi zgubili, ktere je dolgo terpeča driska ob moč pripravila, ktere bledíca (Bleichsucht) ali beli tók mami, ktere otožnost (Hypohondrie) tare, kterih želodec in čeva so oslabéle, de ne kuhajo ali bavíjo jedíl, kakor je pràv i. t. d. Vsim tedej, kterim močí manjka.

Ker ima pa kisla voda veliko okrepčajoče močí v sebi, vsak sam lahko previdi, de Belška kisla voda ne tekne in de je clo škodljiva takim, ki kri pljujejo, ki imajo nagnjenje k pljučnim in k prisadnim boleznim sploh, in ki imajo veliko kervi.

Zatorej je treba — kakor pri vsaki bolezni — de se bolnik poprej s svojim zdravnikam poméni: ali je prav, de gré v Belo kislo vodo pit in se kopat, ali ne.

Ako je pa zdravnik spoznal, ljubi prijatel, de je tvoji bolezni kisla voda tečna, pojdi brez odlašanja tù sèm pomoči iskat! Prepričal se boš, de boš tù v 4 tednih več dosegel, kot pol léta z drugimi zdravili, zakaj tukaj je toliko zdravilnih pripomočkov zedinjenih, de boš od dneva do dneva veči poboljšanje čutil, če ti je le še pomagati.

Marsikterimu bo zraven tega še posebno to vseč, de v Koroški Beli ne najde take baharíje in prevzetnosti, kakor je v nekterih druzih toplícah — tukaj je vse bolj po domače, pa pràv prijazna in dobra postrežba v vseh rečéh, česar sim se sam prepričal.

Dr. Bleiweis.

Slovenski jezik v starih časih.

Pri zdanjim poganjanji za slovenšino bi utegnilo tudi pràv priti, de se opomni, koliko je slovenski jezik pri nekdanjih Nemcih veljal, in koliko je pri njih čislan bil. De bi se bila slovenšina kje posebno pisala, tega sicer ni najti; de se je pa v vladarskih rečéh govorila, je gotovo spričano.

V šolskih bukvah: „Zgodbe Krajnskiga vojvodstva“ (Geschichte des Herzogthums Krain etc.) stran 25 se bere, in spodej je več spričevanj napeljanih, de: Slovenski vojvodi, ako so bili ravno nemške kervi, so mogli, ker so slovenski narod namestovali, v slovenskim jeziku celò pred cesarskim sodnim stolam in v nemških velikih zborih razglasiti, kar so imeli povédati.

Valvazor v VII. bukvah stran 394 piše, in drugod je tudi znano, kakó so se nekdanji vojvodi na Koroškim stavili. Godilo se je vse na lepim polji pri Gospej sveti (Saalfeld), dve uri od Celovca. Tam je sedel na okroglim kamnu kmet, in krog njega je vse ljudstvo zbrano bilo. Prihodnji vojvoda je prišel, spremljen od vitezov in žlahtnikov, in kmečko oblečen; spredej je šel med dvéma bandercama Goriški knez, in zraven so černiga vola in medliga konja peljali. Kader na okroglim kamnu sedéči kmet noviga vojvoda ugléda, zapraša v slovenskim jeziku: „Kdo je ta, ki tako krasno semkej stopa?“ Ljudstvo odgovorí: „Deželni vojvoda je.“ Kmet praša dalje: „Je pa tudi pravičin sodnik, oskerbnik prida in sreče naše dežele in prostosti naše? Je tudi varh keršanske vére, vdóv in sirot?“ Vojvoda je mogel obljubo storiti, de si bo za pravico vse prizadèl, akoravno bi pri tem takó obožati mogel, de bi se mogel slabe živine, kakor sta vòl in konj, poslužiti. Kmetu je bilo potém 60 vinarjev za odkupšino danih, tudi tisto dvoje živinče in vojvodova obléka, in njegova hiša je bila davkov prosta. Na to je kmet udaril vojvoda na levo lice, mu je priporočil, de naj bo pravičin sodnik, je šel s kamna in s svojim konjem in vôlam preč. Novi vojvoda pa je stopil na kamen, je švigal z mečem krog sebe po zraku, in je ljudstvu obljubil dobre in prave sodbé. Zdaj je šel v cerkev bližnjo s. Petra, in po opravljeni božji službi je bil po vojvodsko oblečen in je na to žlahtnike pogostoval. Je jezdil daljej čez polje, se je vsedel tam na kamnitin stol, deželi pravice poterdil in posestva delíl. Nasprot mu je pa ljudstvo pokoršino in zvestobo obljubilo. Vse se je sklenilo z božjo službo v cerkvi Gospé svete. Takošno opravilo je vpeljal vojvoda Ingvo konec osmiga stolétja, in zadnjič se je godilo, ko je bil avstrijanski Nadvojvoda Ernest v létu 1414 Koroški vojvoda postavljen.

P. Hicinger.

Istrijanski Slovenci
med Teržaškim in Reškim morjem.

(Nasledba 15. lista.)

Na piru, ali na obedu so naj pervič v hiši neveste; pri tem veselji so trije poglavarji, ktere morajo vsi spoštevati in brez njih pripuščenja ne sme nobeden nič storiti; toliko oblast imajo, de če hoče eden plésati, ali vùn iz hiše iti, mora iti k starašinu (starimu svatu), se odkriti in mu reči: „S pripuščenjem“, — stari svat mu odgovorí: „Pokri glavo svojo spoštovano neka govorijo usta tvoje pošteno“. Za tem se sme on, ki prosi, pokriti in kar če prositi. —

Trije poglavarji tedej so na piru; pervi je hišni oče, imenovan „domačina“; drugi je poglavar poslanih, imenovan „stari svat,“ in tretji je njegov namestnik in pomagač, imenovan „nastačija“.

Domačina je star, pošten mož od nevestnih svatov; stari svat in nastačija pa sta žennove straní.

Domačina je poglavar mize, pa samo za malo časa; kakor pride čas obéda, on vse svate pokliče in jih stavlja v réd okoli mize; ženina in nevesto stavi na sredo, takó, de eden drugimu v lice gledata. Potem pogleda, če ni kter nepoznan med njimi, ali pa tak, kteri ni vreden taciga družtva; zatem se odkrije, se prekriža in blagoslovi mizo, govoréč: „Kakó naš Spasitelj Isukarst blagoslovio je pet kruhah i dvi ribice za nasititi lačna mnoštva u pustinji, tako umiljeno prosimo našiga milosardnoga Otca nebeškoga, da se dostoji blagoslovjati danes sve one jistbine, koje donešene budu na ovu tarpeču; u imé Otca, i Sina, i Duha svetoga;“ — in vsi odgovorijo: „Tako budi“. —

Zdej se vsi vsédejo na svoje mésta, nobeden pak se ne podstopi kaj jésti, alị tudi samo se dotakniti, kolikor časa domačina ne da znaminja; vsi molčeči gle-

dajo na njega, — kadar on reče: „Ajdi! — takrat vsi počnejo brez straha. —

Domačina ima to posébno pravico, de sme vse poslane posiliti s toliko žmulji vina, kolikor ga on sam zamore popiti; namesto žmuljev imajo tudi eni majolike, ktere imenujejo zdravice. Domačina si napolni svoj žmulj, napije vsim poslanim, in ga možko brez straha popije; potem gre polni žmulj okoli in vsak ga mora popiti, de pride zopet versta na domačina, kteri z noviga napiva. Kaj bi bilo, ko bi bil domačina pijanec, kér ima, kakor sim pred rekel, pravico, vsakiga posiliti toliko žmuljev popiti, kolikor jih on popije, mislim, de bi marsikdo šel pod mizo; pa tega se ni bati, zakaj domačina je vselej pameten mož.

Kakor domačina neha žmulj okoli pošiljati, zgubí svojo službo in čast, in zdej je stari svat poglavár. Stari svat nima pravice, kteriga siliti piti, ampak on napiva vsim, pa samo kdor hoče, mu odgovorí in pije; kadar neha obedo, počne péti in hišnimu gospodarju reče, de naj pripravi večérjo; za večerjo se dajo četerti od skopca, pečenka od jancov, makaroni in druge take stvarí. Kadar povečérjajo, peljejo nevésto proč od nje hiše v hišo ženina, in to večidel okoli polnoči. —

(Dalje sledí.)

Odgovor.

(Konec.)

V neznanih besedah je sosebno slabim očém težko razločiti vaš *c* od *e*; v latinskim pisanji zavolj tega razločka devamo kljuko nad *c*, kar se pa tukaj ne sme, sicer bo *č*. Te kljuke nad č, š ž so tudi zaderžavne ali mudivne v hitropisu. Velikrat cele beséde z eno potégo ne morete zapisati. Lejte to so ob kratkim pokazane slabosti in pomanjkljivosti Vašiga pravopisa. Zató ga učeni gospodje v časopisu, ki se mu pravi: „Jordans Jahrb. f. d. lit. Leipzig 1847, V. Jahrg“. imenujejo tačasni (provisorisch) pravopis. V ravno tem časopisu je tudi dokazano in na ravnost rečeno, de so vse čerke mojiga pravopisa silno potrebne („sehr nothwendig“).

Kakih pomanjkljivost mojiga pravopisa mi dozdaj še nihče ni pokazal. Samo to pravijo, de čerke niso lepe, pa sim vender tudi že kteriga slišal reči, de so lepši in prijetniši kakor Vaši: č, š, ž. Kar lepoto čerk zadene, je gotovo, de se dajo zlepšati; sej vémo, de tudi latinske čerke niso bile vselej tako lepe kot so zdaj. Čerke starih Slovanov so menj lepe od latinskih, pa vender pravi izrek vsake beséde popolnama razločno pred očí postavijo; zató pa tudi med Slovani, kteri stare čerke rabijo, ni nikoli tacih prepirov zavolj pravopisa, kakor med temi, kteri so se latinskih lepših čerk prijeli. Sama lepota človeka ne storí zadovoljniga. *) —

Čehi in Poljaki, akoravno imajo veliko pisaniga v svojim jeziku, so se že od nekdaj prepirali zavolj pravopisa in njih prepirov še zdaj ni konca, upanje pa vender imamo, de bodo ti prepiri skorej jenjali, ker si učeni gospodje prizadevajo, kakor vidimo v zgorej imenovanim časopisu, tak pravopis vstanoviti, de se bo mogla vsaka beséda po pravim izreku z njim pisati. Med tem je pa moj pravopis, de se pomanjkljivost Vašiga in Truberjeviga pravopisa z njim nadomésti, in za višji slovoslovsko učenost silno potreben; sicer bi mogli naši sedanji slovoslovci za potrebne razločke v pisanji, kakor so nekdanji storili, kar se iz Kopitarjeve slovnice léta 1808 in tudi iz druziga pisanja vidi, pri cirilskim ali pa glagoliškim pravopisu pomoči iskati. Dokler tedaj pravopisa potrebam našiga jezika primérjeniga ne dobimo, je treba, de per svojim dozdanjim ostanem; kadar pa boljši na dan pride, ga bom z veseljem sprejel.

Fr. Metelko.

*) Brez de bi se hotli v kak abecedin prepír zariniti, bomo drugo pot, častiti gospod profesor! Vaš odgovor le ob kratkim pregledali: ali so Vaši dokazi veljavni ali ne. In s tem bomo dokončali to reč. Vredništvo.

Prijazno vprašanje

namesto bravcov, ki druzih jezikov ne umejo razun slovenskiga.

Spreljube Novíce! Ve ste naše stare prijatlice in učenice, ste nam že marsikaj razjasnile; ne bodite jezne, de pri vas zopet svitlobe išemo! V ljubi novi „Slovénii“ smo nekake nam nove besede brali, ki celo ne moremo vediti, ali bi bile slovenske, ali ne? Ve semtertje po svetu hodite, vse obóhate, in ste zlo prebrisane, vémo, de ste jih že kje slišale; povejte nam tedej samo to, ali so slovenskiga pleména, ali ne? Če so našiga pleména, se jih bomo že učili, sej ste že včasi pravile, de z novimi rečmí tudi nove besede pridejo; le to prosimo, de bi se nam nekoliko razlagale. Če so pa ptujke, nas bo pa že skerbélo, se jih poprijemati, in Ve same ste že nekterikrat govorile, de to ni lepo, če se soderga déla; še nam, ki nismo tolikanj omikaniga sladú, ni bila po volji uniga učenika, ki je prašal: „kako bodo puštabi notertalani?“ — Tudi smo že skusili, de nimajo besede nič postanka, če se ne smemo zanesti, de so domače; eden nam jih na uho trobi, utegne drug priti, bo pa vse razpodil in ograjal — de ne rečemo sfavšal. Tukej nekaj tacih besedí postavimo, ljube Novíce! ki jih utegnite tudi „Slovenii“ povedati, če ne bo huda *); ko bi se ji pa imeli s tim zameriti, pa rajši molčíte od tega, ker smo Slovenci terdni in mirni kristjanje, in se prepira zlo bojimo. Take besede so postavimo: audiencia, čitavnica, kategorija, uradnik, uniforma, deputacia, blagorečje, manifest, diplom, kronanja, barikada, politiško, nepolitiško, kandidat, deržavljan, katastrofa, provizorno, poslanik, garantirati, objektivnost, subjektivnost, republika in več druzih.

Podkorenčan.

*) Častito vredništvo »Sloveníje« nima clo nič zoper vaše »prijazno vprašanje« — marveč mu je prav, de se zastran ene in druge rečí pomenimo. Odgovor na Vaše vprašanje, dragi bravci! Vam bomo pa drugo pot dali. Vredništvo.

Drobtince za léto 1848

učitelam ino učencam, starišam ino otrokam v podučenje ino za kratek čas. III. léto. Na svitlo dal Matija Vodušek, apat v Celi.

Letašnje Drobtince so nam zopet polno lepih naukov prinesle, kakor poprejšnja tečaja. Na čélu imajo lepo podobo sv. Viktorina, ptujskiga škofa, čigar življenje je precej v začetku po gosp. J. Muršecu učeno popisano.

Unanja podoba je tista, kakor lani, pa druziga vrednika so Drobtince dobile, namreč visokočastitljiviga in učeniga gospoda Matija Voduška, Celejskiga apata, kteri v predgovoru pravijo: „Slovenci! sercama vošim, de bi Vam letošne Drobtince tako vstregle, ko lanske in predlanske, kar tudi ne dvojim, če Vam kje spremén izdatela ne bo pomote delal, in bi jih zatadel manj obrajtali, kér Vam jih nova roka ponudi. Alj dokler je léto podajatela Drobtinc premenilo, letnika ni v ničemur obernilo, razen, de mu je na čelo drugo dalo imé. Po tem, ko so Visoko prečestiti Milostljivi Gospod Anton Slomšek iz Celske apatije na sedež Lavantinske škofije preselili se, in prejeli velike opravila in vikši skerbi, niso več utegnili se pečati z naberanjam in vredovanjam malih drobtinc. Meni se je sporočila skerb za naberanje zostavkov za slavni letnik“, i. t. d.

Kér smo lani na dróbno od Drobtinc in njih naprave govorili, in so letas v ravno tisti podobi, in tistim duhu pisane, torej ménimo, de ni potreba od njih letas na

na tanjko govoriti; samo to pristavimo, de gospoda apata M. Voduška poznamo, kakor pobožniga in učeniga možá, in vnetiga Slovenca; torej smejo bravci tudi v prihodnje vsiga dobriga v Drobtincah pričakovati, kakor dosihmal. Pa tudi Milostljivi škof jih niso popolnama zapustili, kér so veliko spisov za Drobtince pri vsih svojih obilnih opravilih sami spisali, in še obljubili, de bodo nabirke za Drobtince tudi prihodnjič pregledovali in varh tega letnika ostali. Tako bo Njih duh tudi prihodnjič v Drobtincah vladal.

Od besede in njene obléke Drobtinc z veseljem naznanimo, de se veliko bolj z govoram naših Novíc vjémate, kakor druge knjige iz unih, zlasti nekoliko bolj daljnih štajarskih krajev. — Poglavitne ločine kazala so: Pogovor za léto 1848; Drobtinc posvečenje sv. Viktorinu, Ptujskimu škofu. A. Stare resnice v novi obléki. B. Prigodbe žalostne in vesele. C. Razgled za stare in mlade ljudí. D. Prilike in basni. E. Ogledalo za šolo in domačo rejo otrók. F. Slovenska gerlica, ki ima I. pesme za otroke; II. za dobro voljo; III. za kratek čas; IV. za pobožnost. — Papirja in natisa pa ne moremo hvaliti, posebno neprijeten je natis z večimi čerkami.

Slovstvo.

Kratka slovenska slovnica za pervénce. Na svitlo dal Dr. J. Muršec, učitelj veroznanstva pri st. st. meščanski šoli v Gradci 1847.

To lične delce, ki ga imamo pred seboj, ima le 87 straní v osmini; popir je lep, natis razločin, cena samo 10 krajc. v srebru. —

Kar pa notranji obség tiče, je v priméri z malim prostoram bolj obširin, kakor bi se kdo pri pervim pogledu nadjal. Iz celiga dela se razodeva, de je gosp. pisavec to slovnico s premislikam osnoval, in razsnovanje skerbno prevdaril. Akoravno se sèmtertje — kar ni drugači misliti — v besedi, in v vezavi le štajarskimu narečju lastne like najdejo, se vender slovnica po pravici smé „slovenska“ imenovati. Enake dela zlasti sedanji dôbi zlo prav pridejo, ker so se ljudjé jéli za slovenšino zlo bolj poganjati, kakor kedej popred, in svét čedalje bolj spozná, de slovenšina svoje lastno lice ima, ki so ga učeni slovenci gladili ob času, ko se marsiktere druge slovanske stèbla za slovstvo še niso kej menile.

V marsikterih rečéh se morebiti ne bomo do zobca vjémali, vender se nadjamo, de zastran jezika bomo lahko vselej skupej orali, le to nam bodi pred očmí: „In necessariis unitas“. Iz slovnice, ako nje zlog primerimo z drugimi spisi iz uniga kraja, je očitno, de si je gosp. pisavec prizadeval vsim slovencam zadovoliti, in zavoljo tega je marsikje zatajil navado svojiga kraja, kolikor ni slovenska. To je pot, ki nas k namenu pelje, in tako naj bi vsi pisavci delali, zlasti kader za vednost pišejo. Ko se v prid ljudstva z oziram na posebin kraj kej piše, naj se ogled občnosti slovenske sicer ne pogreša, vender naj bo namén, ki ga ima pisavec ravno pred seboj, njegova perva skerb.

Zavoljo tesnosti s časam smo celo slovnico le bolj po verhu pregledali; ne moremo se torej v obširno pretresovanje tega hvale vredniga dela podati; nadjamo se pa, de nam gosp. pisavec ne bo zameril, ako v nekterih rečéh svojo misel razodenemo, nekaj, de se sčasama k luči pripravi, kar je mračniga, nekaj pa, de se Slovenci bolj in bolj med seboj bližamo in umémo. Tega se je s tem bolj nadjati, ker smo s poglavitnimi rečmí v obségu celiga dela blezo zlo ene misli z gosp. pisavcam; pa tudi v stranskih rečéh nočemo soditi — to gré učenim slovničarjem — ampak le prijazno poméniti se, kaj, in kakó bi bilo bolj pràv? — De se lože med saboj umémo, se bomo po večim zaznamkov ali terminov gosp. pisavca deržali. Zavolj umljivosti bi bilo dobro, bravcu imenovano slovnico pri roki imeti, ker se ne more vse ponavljati, in marsikaka reč se le oméni. — —

(Dalje sledí.)

Županova Micka.

Veséla igra (komedija) igrana v Ljubljani 8. dan tega mesca.

58 lét je pretêklo, kar je bila Županova Micka, poslovenjena od gosp. Antona Linharta, tadajniga c. k. tajnika deželniga poglavarstva v Ljubljani, pervikrat igrana. Veliko Ljubljance je med tem časam že v Savo stêklo, veliko se je med tem na svetu prekucnilo, hvala Bogú! de smo po dolzih težavah zopet na tisto stopnjo prišli, na kteri so naši starši že pred 58 léti stali, ko so smêli, kakor zdej mi, „Županovo Micko“ igrati.

Gotovo bo marsikteriga naših drazih bravcov mikalo zvediti: kdo de je takrat (1790) Linhartovo komedijo igral? — Stara gospá, ktera se še z veseljem pervikrat igrane „Micke“ spomni, so mi povedali, de že vsi tadajni igravci v grobu počivajo. Imenitni igravci pa so bili vsi, in — Bog jim daj večni mir in pokoj — gotovo so bili tudi iskreni Slovenci! — Tulpenhajm je bil vlastnik suknarske fabrike v Selu pod Ljubljano, gosp. Deselbruner; Sternfeldovka je bila žena žlah. gospoda Garcarolita; Monkof je bil gosp. Makovic, zdravnik in Linhartov svak; Jaka župan je bil Dr. Morak (poslednjič c. k. dvorni svetovavec na Dunaji); Micka je bila gosp. Linhartova žena; Anžè je bil Dr. Piller; Glažek pa Dr. Repič; — šeptavec (Souffleur) je bil gosp. Linhart sam.

Ali je bila pred Linhartovimi komedijami v Ljubljanskim gledišu kaka slovenska igra igrana, nismo mogli zvediti; gosp. H. Kosta govorí sicer v svojih „Spominkih Krajnske dežele“ od nemških, talijanskih in francozkih komedij v Ljubljani, od slovenskih pa besedice ne spomni. To pa nam kažejo nektere gledišne oznaníla, de je bila v létih 1821 in 1822 včasih slovenska igra v Ljubljanskim gledišu napravljena. Z rudečimi čerkami natisnjeno gledišno oznanílo od 28. sušca 1822, ktero smo med starimi bukvami našli, napové tóle: „Danſ bo igran: „Golfani Ştarez“ — kratkozhaſnoſt u enimu Delu is Nemſhkiga preſtavleno ot Kozebua. *Ljudje:* Komednín goſpodár, pride kakor kellnar in kakor godez .... goſpud Flor. — Mizka, njegova shena .... punza Fischer. — Godernavez, oskernik .... goſpud Wilchelm. — Janez, hlapz .... Janez Dittmayer.“ Ti igravci so bili gledišni igravci, ki so navadno nemško igrali. —

8. dan tega mesca se nam je spet prikazala Slovenska „Županova Micka“, popravljena nekoliko od gosp. M. Kastelica in igrana od zbranih rodoljubov, ki je vkljub silni vročini toliko gledavcov privabila, de je bilo gledišče čez in čez polno, in de so pogorelci v Št. Vidu gotovih 120 gold. od slovenskiga družtva prejeli, ki jim je čisti dohodek današnje igre podarilo. Vsak pravi rodoljub je bil ta večer v gledišu, in s serčnim veseljem smo vidili tudi našiga ljubljeniga deželniga poglavarja s celo svojo rodovíno pričijočiga, ki dosihmal še nobene slovenske „besede“ niso zamudili.

Vsi gosp. igravci in obé gosp. igravki so se tako izverstno obnesli, de jim je od vsih strani „slava“ donéla. Spodobi se, de nar poprej od Županove Micke in gospé Šternfeldove kaj povémo. Micka je bila gospodična M., ki nam je županovo hčerko, nedolžno in od zapeljivca zalezovano deklico tako ljubeznjivo pred očí postavila, de si je koj vse serca pridobila; tudi je bila prav zalo oblečena. — Kot dober varh ji je „mlada vdova“ na strani stala, ktero je gospá Š. tako nježno (zart) igrala, de tudi nji po pravici velika hvala gré. —

Pervák med vsimi pa je bil enoglasno gosp. J. M. — igravec župana, spoznán, ravno tisti gospod, ki se je unidan (Kdo je mar?) izverstniga govornika skazal. Ni mende mogoče krajnskiga župana boljši pred očí postaviti, kakor ga je gosp. J. M. v vsih, tudi nar manjših rečéh! — Glažek, gosp. J. K. je bil od nóg do glave priliznjen zakotin sleparček, smešen pri vsaki stopnji, ki jo je storil, smešen pri vsaki besedi, ki jo je izgovoril. — Gosp. Ž. B. je bil Anžè. Ta gospod je za igro „kmečkih fantov“ kakor vstvarjen, in težko ga bo kdo v tacih igrah prekosil. — Dobro sta se tudi gosp. vit. H. in gosp. S. kot Tulpenhajm in Monkof vêdla, pa nista imela dovelj priložnosti, se posebno skazati. Tulpenhajmova pesmica pod oknam je kaj lepa. —

Pred „Županovo Micko“ smo slišali ilirski kor peti, ki je bil zlasti v basih premalo močán, torej tudi ni posebno dopadel. Tomažovičeva pesem „Hčere svèt“ nima za Slovenca nobene vrednosti. Mila pesmica „Kje so tiste rožice“ od gospodične P. lepo péta, bi bila še bolj dopadla, ko bi jo bila hitrejši péla. — Planínar gosp. Potočnika, ki jo je gosp. vit. H. slavno pél, po pravici stojí v pervi versti slovenskih pesem. — Sklep petja je bila stara gorenska smešnica, ki so jo naši Krakovčanje prav možko péli. Kako ljubi so nam ti pevci, se je nar očitniši iz tega vidilo, de so bili z enoglasnim „Živijo“ pozdravljeni, ko so se na igrališe prikazali. Kakó pa je to, de jih je bilo ta večer veliko menj, kot pervikrat? Ali jih je kdo zdražil? Pred ko ne! zakaj duhovi raspartíje si dan današnji prizadevajo kjer koli morejo edinost in spravo podkopati, in ta namén doseči, jih tudi ni sram lagati. Nadjamo se, de naši spoštovani Krakovčanje takim podpihačem ne bojo ne besedice verjeli in drugo pot nas spet vsi s svojim prijetnim petjem razveselili. —

Poslednjič pa se zahvalim v imenu slovenskiga družtva vsim, ki so pri današnji večernici v pomoč Št. Vidških pogorelcov péli in igrali, in takó ob enim dve dobri deli storili: slavo slovenšine povzdignili, in ubogim pomagali. Dr. Bleiweis.

Milodare za pogorélce v Soderšici in Št. Vidu

nabéra tudi vredništvo Novíc. Kdor je namenjen tem revežem kej pomagati, naj pošlje mili dar meni, ali pa nej ga odrajta v štacuni gospoda Franceta Souvana na velkim tergu v Ljubljani. Vsi darovi bodo v Novícah oznanjeni. — Če se nabirajo po Krajnskim milošnje za vunanje dežele, se spodobi, de nar poprej pomagamo domačim revežem! Dr. Bleiweis.

Žalostno oznanílo.

Pretečeni petek popoldne so slovesno pokopali gosp. Dr. Blažeta Krobata, c. k. dvornika in sodnjiga pravdosrednika i. t. d., ki je v 51. létu svoje starosti po dolgi pèrsni bolezni 13. dan tega mesca, z Bogam práv lepo spravljen, umerl. Udova in 5 otrók žaluje po očetu — slovenska dežela pa po iskrenim rodoljubu, ki ji je rajnki v resnici vseskozi bil! Škoda škoda tacih mož, ki so Slovenci iz praviga narodniga občutka! — Počivaj mirno vèrli mož!

Novičar.

Pod tem nadpisam vam bomo vsak teden v Novicah vse imenitniši novíce ob kratkim na znanje dajali. — Od pretečene srede se ni nič posebniga zgodilo. Iz Laškiga se ta teden ni nič noviga zvedilo; sliši se, de zmirej nove armade na Laško gredó. — Na Francozkim je zopet mir. — Rusi so se začeli nekoliko na noge spravljati; kolera je ondi huda. — Nadvojvoda Janez je bil na svojim popotovanji v Frankofort povsod z veliko častjo sprejet. Ta Gospod — pred malo časam predstojnik mirnih kmetijskih in obertniških družb — je zdej predstojnik nemške deržave, Cesarja namestnik v Dunajskim deržavnim zboru in pa srednik in spravnik med Hrovati in Ogri. Težko butaro je prevzel: Bog mu daj moč, pravico povsod dognati! Hrovatje in Ogri se pripravljajo v vojsko eden zoper druziga. Zdej so začele že nemške Novíce spoznovati, de Hrovaška reč je pravična, in de je Ogre sama ošabnost s slepôto udarila. — Pripravljanje poslancov za pomenke deržavniga zbora se je začelo, pa težave imajo, kér je iz Poljskiga veliko poslancov, ki clo nič nemškiga ne umějo. — Dozdanji pervi minister Pillersdorf je odstopil, in ž njim tudi vsi drugi ministri, razun dveh. Novi še niso izvoljeni. — Unidan sta prišla clo dva Amerikanca (?) Dunajčanam srečo vošit za pridobljeno konstitucíjo in sta prinesla 8000 gold. junaški šolski mladosti v dar. — Kakor se tedej kaže, ne bo treba več v Ameriko naših denarjev pošiljati; jih bomo raji domá obderžali. Gospoda Pirca pa bi mi Krajnci radi iz Amerike nazaj dobili. — Gosp. Knobleher, misijonar v Afriki, ni ob življenje prišel, kakor so nekteri pripovedovali. — Praga je še zmirej pod vojaško obsédo, in že zdej ne vémo praviga vzroka ondašnjiga punta; mende Windišgrêc nima tacih gotovih spričevanj v rokah, kakor se je v začetku bahal. Volitve na Českim za Dunajski zbor so dobro dokončane. — Na Francozkim se pripravljajo, prav pametne postave za male šole po deželi dati: 1) de bo vsak otrok prisiljen, v šolo iti, 2) de se bo že po malih šolah nekoliko kmetijstva učilo, in 3) de šole ostanejo pod varstvam fajmoštrov.

Oznanílo slovenskiga družtva.

Drugo pot bomo oznanili vse rečí slovenskiga družtva, ktere je dosihmal v svojih tedinskih pomenkih sklenilo. Danes le oznanímo, de, ker je po deželi ravno čas šolskih izprasevanj (eksamen), slovensko družtvo ponudí *brez plačila* gosp. duhovnam in učitelam

600 iztisov lepo vezanih slovenskih bukvic,

ki so dobro znane in se imenujejo:

Kratke povesti s podobami

zoper terpinčenje žival.

Te bukvice so mladosti lepo primerjene, kratkočasne in podučne. Ker so v našim sedanjim pravopisu pisane in ker je poduk tega branja na pervi strani razložen, so tedej posebno za male šolarje in šolarce pripravne. Ako se jih bo veliko gospodov za-nje oglasilo, ne bomo mogli enimu po več kot deset iztisov dati.

Odbor slovenskiga družtva.

Popravik.

V poslednjih Novícah se je pod nadpisam »Pogoriša na Krajnskim« tiskarni pregrešek vlazil, namesto: »Komej je Zatičina pogoréla« bêri: »Komej je Št. Vid pri Zatičini pogorel.«

Današnjimu listu je perdjan **13.** dokladni list.

Žitni kup. (Srednja cena).	V Ljubljani 15. maliga serpana.		V Krajnji 10. maliga serpana.	
	gold.	kr.	gold.	kr.
1 mernik Pšenice domače	2	1	2	10
1 » » banaške	2	8	2	10
1 » Turšice	1	16	1	24
1 » Soršice	—	—	1	48
1 » Rèží	1	35	1	32
1 » Ječmena	1	10	—	—
1 » Prosa	1	41	1	37
1 » Ajde	1	44	1	30
1 » Ovsa	—	53	—	51

Vrednik *Dr. Janez Bleiweis.* — Natiskar in založnik *Jožef Blaznik v Ljubljani.*